

"ALMA JACTA EST" Het lot ~~er van~~ is geworpen ^{de} wreede oorlog met al zyne rampen en miserieën, met al zyne verschrikkingen, zal over ons zoo rustig en gelukkig België uitbarsten, een oorlog, zooals er door de eeuwen heen, geen bloediger en afgryzelyker zal gewoed hebben. Want met dezen oorlog gaat het om de rust van gansch Europa; het land dat het wreede oorlogsmachine in gang ~~gezet~~ heeft, zal moeten geknakt worden en de aangevallene landen zullen alles opofferen, geld goed en bloed om tot dit doeleinde te geraken en uit die rede zal deze oorlog alles in wreedheid overtreffen wat tot hertoe sinds het bestaan van de wereld gebeurd is.

Alles deed sinds eenigen tyd gevoelen dat er iets niet goed in den haak was; de zaken gingen niet te best meer, alle handelsmarkten waren overkropt van onverkochte waren, Duitschland en Engeland deden zich op alle wereldmarkten eene doodende concurrentie aan, in een woord eene zekere drukte deed zich gevoelen.

Op het einde der maand Juli begonnen de oorlogswolken zich meer en meer over ons land te verzamelen. Op 29 dezer maand begon men met de mobilisatie van een deel van ons leger, om onze grenzen te verdedigen in geval de oorlog toch zou uitbreken. De volgende dagen wierden nog klassen opgeroepen; men zag aan alles dat er geene hoop meer was toen op 28 Augustus, Duitschland ons den oorlog verklaarde, omdat wy zyne troepen niet door lieten, om Frankrijk aan te vallen. Iedere Belg, echte vaderlander, kon niets anders doen dan met het Gouvernement in te stemmen. Wy mochten of kunnen onze neutraliteit niet prysgewen Het ware eene daad van onuitwischbare schande geweest, eene

O O R L O G S H E R I N N E R I N G E N .

A. REMONCHAMPS
LIER.

bevriende natie, welke onze neutraliteit waarborgde , laffelyk te verraden; En daarom mogen wy, kleine onbekende Belgen fier zyn aan het machtige en verraderlyke Duitschalnd het hoofd geboden te hebben en den doortocht zynar legers met de wapenen bestreden te hebben.

- 2 Augustus 1914 -

Wy zyn dus in oorlog met Duitschland ; wy hebben tegen het machtigste militaire ryk van Europa durven zeggen " Halt, handen van ons land of ge hebt ons tegen, we laten U niet door ". Dit fiere antwoord van een klein landeken aan den grooten Duitschen reus heeft de gansche wereld met bewondering geslagen.

Rond 9 uren 'smorgens begonnen de klokken van St Gummaruskkerk alarm te kleppen. Eene groote opschudding heerschte in de stad. Een echtpaar dat 50 jaren getrouwd was, moest toen de stoet aan de kerk kwam alles in den steek laten. De heeren van de Commissie veloren het hoofd en den hoo-gen hoed die zy voor de omstandigheid uit de kast gehaald hadden ; de muzikanten trokken eilings met hunne instrumenten op en de "medekens" liepen al weenend aan moeders rok naar huis. Alleen den held van den dag die misschien in zyne lange levensbaan al meer onweders over zyn hofid gehad had, bleef zyne kalmte bewaren en trok te voet terug ; de rytuigen waren er ook al uitgeboid. Al wat hy in dien geharrewar verloren had was zyne " fleur d'oranger".

Ik bevond my met mynen vriend Stevens op de Groote Merkt, toen den Burgemeester by ons kwam, ons bevend de hand drukte en ons in dezer voege aanspsak. " Vrienden, ga naar huis , indien ge " garde-civiek" zyt, gryp naar uwe wapens en helpt ons vaderland verdedigen , de Duitschers hebben de grens overgestoken en zyn te Visé; dezen avond om 7 uren zyn ze te Lier (Dit is authentiek). Zeg aan iedereen die ge tegen komt dat ze naar bylen, zagen kapmessen en schuppen grypen en naar het Fort ylen om de boomen en het struikgewas af te hakken ".

Niets dan myn vaderlandsch gevoel raadplegende, speedde ik my naar

huis. Mynen "tenue " aantrekken, ransel en bayonette aangepsen was het werk van een oogenblik.

De ransel wierd met eten en drank gevuld, vrouw en ouders omhelsd en vol moed trok ik naar 't front, op de Grootte markt, met het vast gedacht ten minste een of twee Duitschers nen kogel in hunnen dikkop te lappen. Het was een aangrypend schouwspel al die flinke mannen van de geduchte burgerwacht van Lier, op de markt te zien liggen. Ze wilden er allen op los, ze zouden zelfs de Duitschers te Visé gaan bevechten, hadden de Majoor en de Officiëren, die ook wan meed en strydlust blaakten ze niet in bedwang gehouden. De Majoor byzonder was prachtig. Gelyk eenen grooten veldheer uit vroeger tyden, defileerde hy voor zyne troepen, de sabel in de hand, gereed om tot den aanval over te gaan. Woorden van "moed vaderlandsliefde, omverschieten, tegenhouden" ontvolden zynen mond . De officieren liepen van linksch naar rechts, orders uitdeelende. Dan waren zy weer in druk gesprek met officieren van 't leger, drukten hun de hand knikkebolden , verstonden geen woord van hetgeen hun gezegd wierd over "stratégie" mouvement tournant, prendre dans le flanc , retraite stratégique" (dit woord hebben ze later beter leeren kennen) en wat dies meer, maar waren toch in het gedacht dat HUN de taak was opgelegd den vyand uit Lier te houden.

Het ging er nu zekers op zyn, want de kardoezen wierden uitgedeeld. Elke man kreeg zyne provisie, 20 stuks. Gerekend dat er op de 20 kogels , eenen raak was, konden wy, burgerwacht, ten minste een patrouille Uhlanen tegenhouden, wel te verstaan als er ons op den " moment psychologique" geene "retraite stratégique " gekommandeerd wierd.

De trams brachten honderden soldaten aan. Het was een gejubel en geroep van " vive la garde-civique" vive l'Armée " à bas les Boches " enz.

De tooneeltjes die zich dan in onze stad hebben vooggedaan zyn met geene pen te beschryven. De menschen waren allen het hoofd kwyd. De winkels wierden gesloten, de deuren gegrendeld, vele lieden vluchten met

de valies naar vyliger oorden.

En dan de moedige burgers die met allerlei wapens naar het fort ylden !. De wapenwinkels wierden stormerderand ingenomen. Revolvers en geweren, bylen en kapmessen, zagen, alles wierd medegenomen.

Zoo zag ik onderandere eenen heer, met een karabyn gewapend in vollen spoed naar het fort loopen, want den eersten " deuts" moest den zynen zyn.

Paarden, welke met zwaargeladen wagens uit de statie kwamen, wierden in het midden der straat uitgespannen en de wagen, met al wat er op lag, in brand geladen

Des namiddags kregen we order op te kramen. Het schynt, volgens dat we later vernomen hebben, dat het Duitsch Hoofdkwartier, te weet was gekomen, dat de Liersche burgerwacht zoo snel gemobiliseerd was geworden, dat het de onmogelykheid inzag de stad per verrasing te nemen en zyne troepen niet aan het moordadig vuur van circa 300 geweren, "van alle minuten een schot" - bloot wou stellen. Dien aanval had haar zeker en dik op gerekend, twee man gekost en dit kon er niet op af. De Duitschers bleven dus in Visé hangen.

Toen de bevolking zag dat wy mochten naar huis gaan, kwam er meer rust in. De winkles wierden heropend, doch wierden bestormd door eene koopzuchtige menigte, die met allerlei eetwaren huiswaarts trok.

Provisien werden opgedaan. Bloem werd met den ganschen zak ingenomen. Conserven werden met de dozynen doozen gekocht, suiker en andere waren met volle kassen aangehaald. Het was al erger of men moest een beleg van jaren onderstaan.

Soldaten kwamen aan van alle deelen van 'tland. Er kon geen trein binnenkomen of die pracht tientallen soldaten aan die zich allen naar de " dépôts" moesten begeven om gekleed te worden en dan vandaar in troepen naar de bedreigde punten gestuurd worden.

Zoo eindigde dien beruchten Maandag, welke voor altyd in ieders geheugen zal blyven en den naam dragen van " vliegende Maandag".

- 3e Augustus -

Soldaten en nog soldaten komen hier aan. Ik had nooit gedacht dat wy er zooveel hadden. Paarden en wagens worden opgeëischt of moeten aan s' leger dienst gesteld worden. Een paard en eenen wagen van my word opgeëischt en moet op het fort dienst doen.

Men zou zeggen dat het volop kermis is , zoo een gewoel en gedrang heerscht er in de straten.

Niemand werkt meer ; iedereen slenterd ~~over~~ langs de straten en bespreekt de gebeurtenissen. Verbaasd is men over al het nieuwe dat we hier te zien krygen.

Elke trein brengt nog altyd maar soldaten aan, die in bonte mengeling door de straten trekken, zingende de "Marseillaise", de Brabançonne en den "Leeuw van Vlaanderen.". Piotten, lanciers, chasseurs, kanonniers, alles wemelt hier door malkander.

Leurders komen af met vlaggetjes van de oorlogvoerende bevriende naties. En tusschen de "Union Jack" van het fiere Albion en het Rood, Wit en Blauw van het heldhaftige Frankryk, prykt onze vlag, symbool eener nieuwe ongekende macht, die pasgeboren, aan den snooden vyand zal laten gevoelen, dat men niet ongestraft zynen bodem betreedt.

Alles is met die vlaggetjes getooid. Paarden, wagens, velos, huizen. Iedereen heeft in het knopsgat, hetzy eene nationaal cocarde hetzy het portret van onzen moedigen koning.

Iedereen is welgemoed en men zou zeggen gelukkig, want den oorlog word hier aanzien als eene "partie de plaisir". Natuurlyk het is alles nieuws en breekt zoo wat af met het gewone "sédentaire" leven van eene kleine stad. Daarby de menschen denken dat dit zaakje slechts een drytal maanden kan duren, dat den "Deuts" nooit in de vesting Antwerpen in kan geraken en dat hy het niet lang zal kunnen houden, want hy heeft den Rus tegen, en den Franschman en den Engelschman en wy dan ook.

- 4^e Augustus -

Zooals het te voorzien was, word de bagerwacht gelast met de bewaking van barrelen, yzerenwegen, bruggen en andere plaatsen en ook met het opzoeken en binnenbrengen van spionnen. Die spionnen hebben nogal een rol gespeeld in het begin van den oorlog. Kwam men iemand tegen, die men voor de eertste maal zag, het was een spion. Ontmoete men iemand die eene andere klak of hoed ophad dan degene die men hier draagt, het was een spion. De man wierd opgevolgd, zyne "faits et gestes" nagegaan en toen men iets bemerkte dat overeen kwam met zyne vermoedens, dan wierd de hand op den persoon in kwestie gelegd en deze wierd niettegenstaande de beste bewyzen zynen onschuld, naar de permanence gebracht, waar hy dan, na een grondig onderzoek, weer op vrye voeten gelaten wierd.

We vernemen vandaag dat de Duitschers de Maas overgetrokken zyn te Lixhe, dit dorp in brand gestoken hebben en een groot aantal inwoners vermoorden.

Het spel is dus in gang. Des avonds landen hier een troepje weggevluchte kanonniers en ander soldaten van Luik aan, die den vuurdoop alles behalve aangenaam vonden.

- 6^e Augustus -

Eerste incident. Aanhouding van eenen spion. Aan den post van de statie wierd getelephoneerd dat met den trein van Turnhout en die hier om 9.30 u s'avonds aankomt, eenen spion zou medekomen, in priesterkleederen gestoken.

Als een loopende vuurtje, was dit nieuws de stad rond.

Honderden menschen stonden aan de statie, om den "spion te zien, want men kon zich toen in die tyden niet voorstellen wat eenen spion was. Men dacht dat dat iets byzonders was, iets dat men maar in oorlogtyd te zien kreeg.

De trein komt binnen en vier lanciers vallen als leeuwen een compartiment binnen en komen te voorschyn met eenen jongen priester, die niet wetende wat er aan de gang was, ~~werd~~ op vry onzachte manier het bureel van den statieoverste ingedreven. *wierd*.

De man wierd met al de mogelyke strengheid onderhoord, zyne papieren in de kleinste byzonderheden nagesnuffeld en op den hoop toe wierd hy nog gansch uigekleed, hetgeen voor iemand van zynen staat eene oprechte foltering moest geweest zyn alsoo aan de blikken van eenige spuiters ten toon gesteld worden. Na alles gewikt en gewogen te hebben, wierd hy gelost

Het was eenen Franschen seminarist die in Frankryk zyn korps ging vervoegen. Toen de trein terug vertrok, kwam hy nog eens aan het venster en riep uit al zyne kracht "Vive la Belgique" dat wy met een krachtig "Vive la France" antwoorden.

- 7e Augustus -

Heden het eerste nieuws van den oorlog; den heldhaftigen tegenstand onzer troepen aan Luik. Verschillige gekwete soldaten komen hier aan.

De gazetten staan vol van de heldhaftige wapenfeiten onzer moedige soldaten. Ze pryken met "en manchette" in groote letters "les forts de Liège tiennent toujours ; l'ennemi a été refoulé à 10 km enz enz."

En niettegenstaande dat, waren de forten toch in handen van den vyand. We hebben dit maar later geweten.

Ik kryg vandaag een 40 tal paarden en dito kanneniers te logeeren.

- 8e Augustus -

vandaag is de mobilisatie van de "garde-civique" ten volle ^{aan} gelendigd en worden de diensten geregeld. Alle 6 uren dienst dag en nacht, met 6 uren rust.

- 9^e Augustus -

1^e post. Ik wierd met eenen kameraad naar den Berlaerschen steenweg gestuurd om een oog in 't zeil te houden by het in brandsteken eener hoeve, die om strategische redens moest verdwynen.

Droevig werk voorwaar. Eerst wierden al de schoone fruitboomen van den hof afgehakt, zonder rekening te houden van het fruit waarmede ze beladen waren. Duizende peren en appels gingen alzoo nutteloos verloren.

Om II uren wierd de hoeve in brand gestoken, nadat eerst den inboedel in eene veilige plaats gebracht was geworden.

- 10 e Augustus -

Groote gebeurtenis. De eerste gevangene Duitschers worden te Lier binnengebracht. Het waren eenen luitenant en zynen oppasser, welke te Berlaer gevangen waren genomen. Ze lagen goed vastgebonden op eene boerenkar.

Wat was me dit een gewoel in de stad. Iedereen wilde ze zien, iedereen jouwde ze uit en men hoorde niets anders dan "Schweinhund, sm.lap, Schyeinloeder ?!! enz enz. Ik zat by hen op de kar en hield de lans van een hunner in myne hand. Nadat wy er eenen toer mede in de stad gedaan hadden, wierden ze naar de Gendarmerie geleëd en elks afzonderlyk in eene oel opgesloten, waarna ze aan eene grondige ondervraging onderworpen wierden.

Ik heb by dit onderzoek tegenwoordig geweest. De Leutnant heette van Leipzig te zyn en van zyn korps vertwaald, alsook zynen "kamerad"

Zy behoorden tot het 23e régiment Brandenburger Uhlanen.

In de broek van den Leutnant vonden wy een notaboekje, behelzende al de noodige inlichtingen aangaande de bevolking, de binnenwegen, het getal vee enz en plannetjes van de omstreken van het fort.

Die twee moeten van die beruchte zeisenkooplieden geweest zyn, die voor den oorlog den boer afliepen om hunne waar te verkoopen en alzoo alle gemak hadden de inlichtingen in te winnen die ze noodig hadden.

Voor de klucht zeiden we dat ze 's namiddags zouden gefusillieerd worden. Dit liet den Herr Leutnant gansch onverschillig want hy antwoorde ons koudweg "Dasz ist mir ganz egal", wir sind dafür in Krieg"

Den andere had zooveel praat niet. Die begon over zyne vrouw

en kinderen te jammeren en ons te betittelen met " Belgier, gûte Leute, bitte mir nicht zû totschiessen" Had ik maar eens de kans gehad !.

' S namiddags wierden ze naar Antwerpen gebracht.

In den namiddag kwamen hier in de statie van ~~Lixx~~ Lier, 4 wagons aan geladen met stukke geweren, gescheurde en met bloed bemorste tunieken van gesneuvelde Belgische en Duitsche soldaten, gevallen in de gevechten rond Luik.

- IIe Augustus -

Post aan de Molpoort van 7 uren 's morgens tot 7 uren 's avonds
Vandaar wierd ik naar den barreel n^o I van de Donk gezonden waar wy een genoeglyk avontuur beleefd hebben.

Het was 12 uren s' nachts. We sliepen op een oor, de vinger aan den trekker van 't geweer en de man die we op uitkyk ~~gezet~~ hadden hield den omtrek goed in 't oog. Op eens schrikken we op : er worden geweerschoten gelost. Wy bezên ons malkander zonder een woord te kunnen uitspreken.

Het moesten zoo eens Duitschers zyn. Wat zouden we aanvangen met ons gevierden. Nadat we wat van den schrik bekomen waren, nam den moedigste van ons, den vriend Charel Verdonck , het besluit, zelfs eens te gaan zien wat er gaande was. Dit deed Charel in onze oogen als een held doorgaan. Zulke man moest aan 't front geweest , maar niet in eene burgerwacht. Hy ontstak dus zyne groote koperen lamp, die hy, ik weet niet om welke reden medegebracht had, laadde zyn geweer en drukte ons de hand, zeggende " vrienden, wie weet, ziet ge my nog levend terug, maar ik zal my dan toch van mynen plicht gekweten hebben ; op den vyand dus."

Opeens weerklonken weer geweerschoten. Nu wierd het ernstig en Charel kwam in volle vlucht met de lamp terug. We waren natuurlyk niet meer gerust en hadden meer goestigg onzen post te ontruimen dan ons nutteloos te laten dooden, toen we te weet kwamen vanwaar de schoten kwamen; het waren eenige wachten die er plezier in vonden, hunne geweren in de lucht af te schieten en ons wat schrik aan te doen.

- 10 -

- 12^e Augustus -

Heden op de boulevards gepatrouilleerd met opleg eenieder zyne "pas" te vragen, want er was weder eenen spion gesignaleerd.

Zelfs onze beste kennissen moesten hunne papieren toonen.

-14^e Augustus -

Te beginnen van heden worden de diensten in de burgerwacht veranderd. 24 uren achtereenvolgens dienst met 48 uren rust. Dit is nog al menschelyk.

Heden is mynen standvastigen post aangegezen aan den barreel van den Antwerpschen steenweg, post die ik om speciale redens had kunnen bekomen.

Wy waren daar met 4 kameraden ; mynen vriend Louis, de Charel of de man met de lamp, de "gros" Van Hooff en ik.

Veel genoeg hebben wy aan dien post gehad en veel, heel variatie hebben wy er gesmaakt.

Het was langs daar dat het grootste gedeelte van de bezetting van Antwerpen trok als er werk op den winkel was. Het was dan eenen langen staet van soldaten, paarden, munitiewagens en kanonnen, ambulancierwagens die hetzy met den nacht, hetzy met den dag passeerden.

Honderden en honderden auto's van het "ravitaillement" snorden

dagelyksch voorby ons om levensmiddelen aan de soldaten te velde te brengen. Maar ook langs die baan brachten diezelfde auto's stervende en gekwetste soldaten aan en dien droevigen stoet duurde soms eenen ganschen dag.

En dan daarna kwam het orerschot van hetgeen we eenige dagen te voren zoo levenslustig ten stryde hadden zien trekken, doodmoe, bemorst en bevuild. Dan hadden die dapperen, stap voor stap voor de overmacht moeten wyken, na den grond met hun edel bloed gedrenkt te hebben.

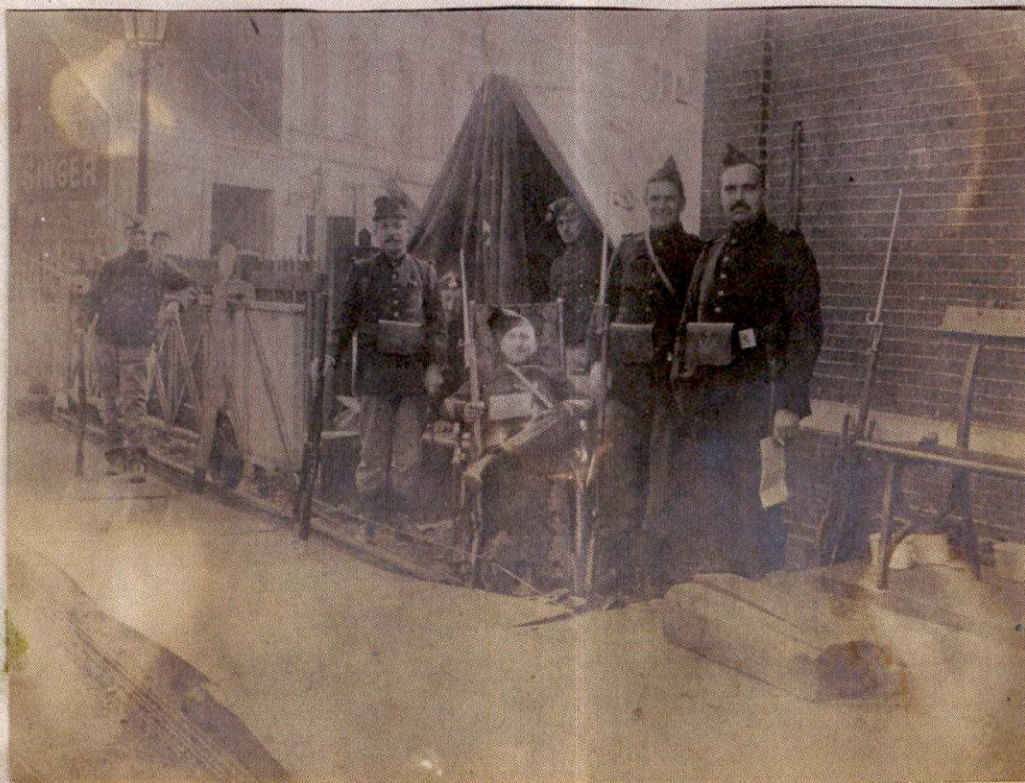
Byna dagelyksch zagen we ook honderden vluchtelingen van de dorpen eenige kilometers boven Lier afgezakt komen en die een veiliger oord in de vesting kwamen zoeken. Droevige stoet voorwaar, de vlucht van die lieden, die hun dorp en have verlieten, slechts het noodige medenevende. Oude en gebrekkige lieden werden op karretjes en kordewagens vervoerd, kleine kinderen die weenend aan moeders rok hingen, anderen die gebukt gingen onder het weinige dat ze nog hadden kunnen redden.

En als we dan die lieden vroegen waarom ze vluchten, dan wisten ze het niet; ze vluchten omdat de lieden van de dorpen boven het hunne vluchten. Vroegen we hun of ze Duitschers gezien hadden, dan antwoorden ze ontkennend.

Aanvankelyk sliepen we in de rytuigen van 2^e klasse van den laatsten trein uit Antwerpen. Dan timmerden wy een huisje op. We kregen

Onzen post werd goed bewaakt, niemand
passeerde zonder " pas "

Het land mocht gerust zyn, want
wy waakten.

eene bussels stroo en wat hooi, waarmede we ons hoofkussen mieken en slapen daar zoo rustig als in het beste bed.

Onze byzonderste werkzaamheden bestonden in het nazien van paspoorten, van de personen die uit de stad kwamen en er in gingen.

Geen oogenblik hebben wy aan dien plicht gefaald,; er waren zelfs lieden die vonden dat we er ons te goed van kweten.

De minste onregelmatigheid lokte moeilijkheden van onzentwege uit, lieden die geenen pas hadden, en die we zelfs zeer goed kenden, mochten niet door; de plicht, de heilige plicht voor alles.

Voorts slapen we, speelden met de kaart, rookten sigaren of een smakelyk pypje en "embiteerden" als we er op dachten, de voorbygangers, op de eene of andere wyze. We moeten toch onzen dag doorbrengen

- 18^e Augustus -

Weer twee gevangenen binnengebracht, gepakt in de omstreken van Lier Zy zyn naar Antwerpen gezonden.

- 20^e Augustus-

Vandaag is er eene gansche divisie cavalerie gepasseerd, op weg naar de omstreken van Leuven.

25^e Augustus.

Het is aan alles de bemerken dat er iets aan 't order van den dag is. Den ganschen nacht zyn er troepen gepasseerd, kanonnen, munitiewagens ambulances en wat weet ik nog.

Het ging om Aerschot. Wy hadden eenen dag vry en mynen vriend Charel de Lamp en ik profiteerden van die occasie om toch ook eens iets van den werkelyken oorlog te zien.

We reden heel vroeg op per fiets en namen het langs Berlaer waar we de lieden eene poets gebakken hebben. We zeiden aan de genschen die we tegen kwamen dat we van den Etat-Major gestuurd waren om ieder-een te verwittigen in den kelder te kruipen daar naar alle waarschynd-heid de Duitschers binnen eenige uren in 't dorp zouden zyn. Tien minu-ten later was geen levende ziel meer te ontwaren ; iedereen was wegge-kropen en wie weet wanneer zyn ze weer terug te voorschyn gekomen.

We kwamen in Heyst-op-den-Berg aan, waar we reeds verschillige huizen in puin vonden.

Op den steenweg naar Aerschot, stond eene lange ry auto's van het proviand. Verder op, stonden troepen soldaten, verscholen achter huizen, stoomyten en kanten.

In het veld, goed bedekt stonden de batteryen.

In de verte hoorden wy een verwoed kanon - en geweervuur alsook het geratel van de mitrailleusen. Gewonden en stervenden wierden aange-bracht. Wy hadden het nog verder geavontuurd, toen een e Duitsche gra-naat ¹⁹² eene meters van ons ontplofte. Wy vroeger niet naar de rest en gingen yllyngs in " retraite " op zulke wyze dat ik onderwege mynen képi verloor en hem gerust liet liggen.

- 27e Augustus -

Veel kanongebulder langs de kanten van Mechelen. Volgens wy ver-nemen zyn de Duitschers Mechelen aan 't bombardeeren. We liggen niet ge-

- 14 -

rust in ons wachthuisje .

-29e Augustus -

Heden is langs onzen post het lyk gepasseerd van den jongen prins de Ligne, verraderlyk door de Duitschers gedood te Zammel by Herenthals, op zyne automitrailleuse.

De kist lag op eene auto en was bedekt met het Belgisch vlag.

- 8^e September -

Er zyn weer vluchtelingen op gang , van Heyst-Ogd-Berg, Itegen Berlaer. Droevige stoet en niettegenstaande het ernstige van den toestand waren wy dikwyls genoopt te lachen met hetgeene we zagen. Toen we de lieden vroeger waarom ze vluchten en of ze Duitschers gezien hadden, dan deden ze het ~~om~~ iedereen het deed.

- 10^e Septembere -

Wy zyn vandaag gelast geweest een 10 tal zwaar gewonden Duitschers, gevankelyk naar Antwerpen te vervoeren. Die kleppers waren gepakt te Aerschot of in de omstreken. Het waren allen oude lieden, ik verstaen door oude lieden, menschen van rond de 50 jaren, dus te oud om nog soldaat te spelen. Een er van was nogal zwaar gewond en had eenen kogel in den buik gekregen, wonde welke hem veel pyn verwekte . De man is in de statie van Antwerpen, by het overbrengen naar den ambulancierwagen, gestorven.

Het was nen brouwer van Magdeburg en liet eene vrouw en 5 kinderen achter.

- 12^e September -

Heden avond is langs h^{ier} de bezetting gepasseerd van Aerschot, die door onze soldaten gevangen was genomen. Er waren er 300. We kregen dus de moordenaars te zien, die de bevolking van dit stadje op zulke barbaarsche wyze gefolterd had. Ook konden we onze verontwaardiging niet versterken . Hadden we maar eenige van die kerels in onze handen kunnen krygen !

Den beruchten Manteuffel, kapitein van die dieven-en moordenaars-

- 15 -

bende was er ook by

- 15 -

Den Koning Albert is heden in onze stad aangekomen met den grand Etat-Major. Den "Grand Quartier Général" word^t te Lier gevestigd. Nu krygen we in onze stad nog wat meer te zien. Veel gery van auto's. Dagelyksch zien we de militaire attachés van Frankryk, Rusland en Engeland aan den Grand Quartier Général verbonden.

Een Duitse Taube vliegt boven de stad. Verbod word ons opgelegd op vyandige vliegmachienen te schieten. Het is juist of we ze met onze Comblains van 1882 zouden kunnen raken. Dit verbod is totaal nutteloos.

Lier word^t de concentratieplaats van de troepen welke rond Aerschot en Mechelen opereeren. Kolossaal veel soldaten in de stad.

- 18 September -

Hebben ons wach^ttuis op betere wyze ingericht. Wy hebben er eene deur aangetimmerd en een venster ingezet. Nu kunnen wy, in geval van slecht weder, binnen zitten en de lieden zoo in 't oog houden die zonder pas zouden den barreel willen overschyd^en.

Wy hebben ook ons huisje versierd met de vlaggetjes van de bevriende naties.

' S avonds kwamen er weer troepen terug " en retraite stratégique " wierd ons wysgemaakt. Droevige stoet voorwaar. Doodmoe, bevuild en afgetoibt kwamen ze voorby. Zy hadden weer slag geleverd en waren voor de overmacht moeten terugtr^ekken. Vele gewonden en stervende soldaten wierden naar Antwerpen gevoerd. Weer vluchtelingen van Herenthals en om^liggende komen aan.

- 21 September -

vandaag met het "Milleken" naar Herenthout gereden met de fiets, waar wy eene schermutseling tusschen onze chasseurs te paard en eenige Duitse kavaleristen hebben bygewoond.

De laatsten had post gevat op de hoogstens langshenen den Heren-

- 16^e -

thalschen steenweg en die Herenthout beherschen. Het dorp lag vol Carabini-
niers-cyclistes ; op den toren der kerk was eene mitrailleuse opgesteld.

Achter elken boom, muur of hoek stond of lag eenen soldaat op loer,
het geweer in de hand, gereed om te vuren. De bevolking moest het dorp om-
ruimen en om 4 uren wierden de eerste geweershots gelost. Het Milieken
en ik ktopen in eene gracht waar my eene gansche uur in gelegen hebben.

Toen alles rustig was, zyn we er uitgetrokken.

- 23 September -

Weer veel vluchtelingen van de omstreken van Berlaer, Kessel, Nylen?
Ik geloof dat er iets gaande is.

De proviand auto's staan niet meer op den Antwerpschen steenweg,
maar wel in Bouchout.

- 24 September -

Toen ik voor dienstzaken op het stadhuis was, wierd er eenen Duit-
schen parlementair binnengebracht om de overgave van de vesting Antwerpen
te eischen. Hy is niet door den Koning ontvangen geweest.

- 25 September -

Vertrek van den Koning naar Antwerpen alsook den "Grand Quartier
Général ". Er zyn byna geene soldaten meer in Lier. Men zou zeggen dat
er iets aan de hand is .

- 26 September -

Weer komen er vluchtelingen aan van Berlaer, Kessel, Nylen. De trei-
nen ryden niet verder dan Berlaer en Kessel. Ik kryg opdracht eene groote
party zakjes te leveren binnen de 24 uren, om de dyken te renfascceeren.

Ik ben er in gelukt die levering te doen.

In de stad zyn geene soldaten meer. Verschillig burgers trekken er
ook reds uit met pak en zak. Taube's overvliegen de stad. Wy hebben maar la-
ter vernomen dat dit geene goede teekens zyn.

- 29 e September -

BOMBARDEMENT der Stad LIER.

Het was stil in ons stadje en niemand was bewust van het nakend gevaar. Niemand wist dat de vyand zyne batteryen op slecht eenige kilometers van de stad had opgesteld en dat wy op het punt stonden overstelpd te worden van het moorddadig staal.

Eensklaps, om 9 ure 's morgens, barste eene geweldige losbranding uit. De stad werd beschoten.

De eerste bom viel op de herberg " De Congo " Huibrechtstraat, dat ten deele vernietigd werd. Eene tweede bom schoot den houten molen aan de Leuvensche poort in brand. Eene derde bom overgloog de stad met een sissend geluid en sloeg in een huis op het Mechelskwartierke waar eene vrouw en twee kinderen gedood wierden. Eene vierde granaat ontplofde op het gasthuis en doodde verschillende soldaten en zieke lieden.

De bevolking met schrik bevangen vlucht de stad uit, beladen met pakjen zak, op wagens, stootkarretjes en alle mogelyke vervoermiddelen, en trekt tot buiten den Antwerpschen steenweg waar wy nog buiten schot waren.

Wy ' burgerwachten, voelen dat het oogenblik daar is om te toonen dat we toch voor iets anderes dienen dan barreelen en bryggen te bewaken.

Wy worden opgetrommeld en krygen order ons naar de Groote Merkt te begeven, om nadere bevelen af te wachten. Het is daar niet te pluis, want nog andere schrapnells komen over ons hoofd gevlogen.

Men beveelt onze compagnie in aftocht te gaan naar Nazareth. Aan den yzerenweg gekomen konden wy met alle gemak de beschieting der forten van Broechem, Lier en Kessel waarnemen. Honderden en Honderden schrapnells en granaten van allen kaliber, barsten met een akelig geluid in de lucht.

De forten antwoorden met alle kanonnen aan het Duitsch geschut dat te Heyst-op-den-Berg opgesled was.

Wy vestigden ons op de werf der gebroeders Dierckx en wy moes-

ten ons in de groote cimentkuipen versteken, om niet door de vyandelyke vliegers gezien te worden. Voorts vlogen de bommen maar door de lucht en ontplofden eenige meters achter ons in de velden van Hagenbroeck.

Wy hebben in die kuipen gezeten tot 1 uur 's namiddags, toen eensklaps het bombardement ophiel.

De lieden keerden terug in de stad en alles wierd er weer rustig. Er wierd gezegd dat de Duitschers dit maar gedaan hadden om ons bang te maken en met hun bombardement niet meer zouden voortgaan!

Ik ben in den namiddag in de stad geweest en heb de schade gaan zien die dit kortstondig bombardement had aangericht.

De meeste bommen waren aan het Oostelyk gedeelte van de stad gevallen. Zooals ik eenige regels te voren gezegd heb, was de windmolen van den Pettendock in brand geschoten en eenige huizen in die wyk waren ook geraakt.

Ik ben dan ook het gasthuis gaan bezoeken waar de grootste schade aangericht was en waar, helaas, verschillende menscheel levens te betreuren waren. Een vleugel er van was gansch vernield. Het was in dezen vleugel dat zich verscheidene gewonde soldaten bevonden, die allen gedood zyn geworden door eene inslagende bom. Aan de muren, aan het plafond, op tafels, bedden en stoelen kleefden bloed en stukken vleesch. Alles wat op de kamer stond was stukgeslagen.

De ongelukkigen die hier zulke afgrypselyke dood gevonden hebben, moesten 's middags het Gasthuis verlaten daar ze gansch genezen waren. Ik heb ze gezien in al hunne afgrypselykheid, den eenen het hoofd gansch afgerukt, den anderen den buik opengereten waaruit de ingewanden hingen. Twee andere, hielden nog de kaarten in de hand waarmede ^{ze} zich aan 't spelen waren toen de afgrypselyke dood hen trof. Twee of drie oudjes zyn hier ook gedood geworden.

De overblyvende zieken zyn in allerhaast in de kelders gedragen geworden en terwyl ik daar was, zag ik nog hoe een dokter eenen jager

te paard aan 't verzorgen was, eenen jongen struischen soldaat, die eenen kogel in de long gekregen had, en die niettegenstaande de beste zorgen eenige uren daarna overleden is.

' S avonds kwamen de troepen de stad bezetten en veel artillerie wierd op de boulevards opgesteld.

Alles is weer rustig in onze stad.

Des nachts hooren wy de forten van Lier en omliggende ~~welke~~ weer schieten, doch bombardeeren word^fer voorloopig niet gedaan.

-30 Septemb^r.

10 ure 's morgens. Het bombardement ~~herb~~éigint doch met meer intensiteit. De inwoners vluchten weer op den Antwerpschen steenweg. Eene bom treft het klooster van de Zwartzusters en vernield de kerk er van; eene andere doodt twee inwoners uit de Berlary welke juist uit hun huis kwamen om te vluchten.

De burgerwacht word^f weer opgetrommeld en wy gaan " en retraite stratégique " tot aan den kortsteertmolen, op de Antwerpschen steenweg. De stad word^f middertyd fel beschoten, de inwoners zyn byna allen gevlucht, uitgenomen gegene die niet konden of niet ~~schieten~~ wilden.

Het bombardement houdt rond 2 ure op en wy keeren weer terug.

Vele inwoners zyn verderop gevlucht, doch nog veel komen ook terug met het gedacht " het zal nu wel gedaan zyn".

Ik ben in de stad gegaan. Dez^e is als dood, weinige lieden ziet men in de straten, het grootste gedeelte is in zyne kelder gekropen.

Des avonds moest ik de wacht op, op mynen gewonen post. Ik was ditmaal van maten verandert. Wy praatten over het voorgevallene ~~van~~ den dag toen een akelig geluid ons om 8 1/2 ure deed opschrikken. Eene Duitsche bom ontplofte juist boven ons hoofd. Stukken gloeiend yzer vielen voor onze voeten, zonder ons gelukkiglyk te raken. Twee myner makkers, trokken er uit, ik bleef met den andere, niettegenstaande het gevaar, op mynen post, denkende dat men er met eene bom wel zou uitscheiden, toen eene 2^e

kort daarop, een beetje verder dan onzen post, op den Antwerpschen Steenweg, met groot gedruisch uiteenspatte. Het was klaarblykelyk te zien dat de vyandelyke artillerie het op de statie gemunt had en op de Kazerne der Artillerie, waar de jongens van de klas van I4 gelogeerd waren. Het ware dus onnoodig geweest langer op post te blyven en myn leven te riskeeren en ik vond het geraadzamer er uit te trekken. Daar er nog bommen in de statie vielen en mynen stal er aan paalt, ging ik myn paard halen en trok er verder den steenweg mede op, waar ik by mynen vriend Urbain Flebus aangeland kwam. Hetgeen nog in de stad was vluchte weer, opgevolgd van de rekruten der klas van I4 en de bezetting van de Kazerne der Artillerie, waar opvolgendlyk nog 2 bommen ingeslagen waren.

Ik heb dien nacht doorgebracht in de velden van de Donck en heb daar een schrikkelyk schouwspel te zien gekregen. Aanhoudend bulderden de kanonnen zoowel van 's vyands zyde als die der forten. Aanhoudend vlogen de projectielen der Duitschers met akelig gefluit door de lucht om wat verder met eenen schrikkelyken knal te ontploffen, dood en venieling zaaiende.

Heel ver in, in het Westen zag ik de dorpen Duffel en Kathe-lyne Waver in lichtlaaie vlam staan, geweergeknetter weergalmde door het luchtruim, want daar, eenige kilometers van ons, was men aan 't vechten, de Duitschers trachten den Nethe te overschryden. Hemelhoog sloegen de vlammen der brandende huizen, terwyl honderden "obus" op het fort van Lier neerploften met een donderend gedruisch.

Om 5 uren 'smorgends wierd alles weer stil en degene die niet verder dan den Antwerpehen steenweg gegaan waren, gingen terug huiswaarts.

Toch voelde ^{men} ~~de~~ dat er iets vreeselyks in de lucht hing

- 1^e Oktober. -

Het was rond 8 uren 's morgens. Wy zaten allen rond de koffietafel vereenigd, toen opeens eene schrikkelyke ontploffing ons deed opschrikken.

Het bombardement herbegon en eene granaat was op eenige meters van ons huis, op de palende diamantslypery, neergekomen.

Er viel nu niet meer te talmen ; wy moesten weg kost wat kost. Maar wat met papa gedaan die al zoo lang, ziek was en byna onmogelyk kon vervoerd worden. Ik liep in allerhaast naar eenen vriend van my en ik was er zoo gelukkig een rytuig te vinden om papa en het noodige te vervoeren. Wy namen het dus, gelyk alle andere lieden, naar Antwerpen.

Terwyl wy over het hof van den heer Flebus waren, sloeg er nog op eenige meters van ons eene bom in de weide. Het was dus grooten tyd dat we weg kwamen.

Den Antwerpschen steenweg was vol met vluchtende lieden.

Soldaten kwamen met groote troepen aan om tot de verdediging van de ~~stad~~ stad ^{over} aan te gaan.

In de omliggende ~~velden~~ velden ontplafden de granaten den eenen achter den anderen en toch kwamen wy behouden te Berchem aan, waar we beriedwillig door de familie onthaald wierden.

Nadat alles in orde was, kwam ik in den namiddag terug naar Lier. Ik had nog verschillige voorwerpen vergeten, waaronder myn schryfmachien, myne handelsboeken en had daarby myn paard nog achter gelaten. Ik kwam hier dus aan op een los machien van den yzerenweg, rond 3 uren in den namiddag. De fortten wierden nog altyd beschoten maar in de stad vielen geene bommen meer. In de stad was geene levende ziel meer te zien ; alles was doodstil, al de inwoners waren gevlucht.

Aan den zuiderkant van de gekanaliseerde Nethe en op de "boulevards" lagen vele soldaten. Versterkingen wierden aangelegd, loopgraven wierden gemaakt in den hof van den Casino, mitrailleursen wierden

geplaatst in de huizen van de Statielaan.

Aan alles was hier te zien dat er slag ging geleverd worden en myn hart kromp ineen by de gedachte dat er misschien weer zoovele brave Belgische soldaten gingen vallen, zooveel vernieling en ellende ging te weeg gebracht worden.

Ik trok rond 6 ure s'avonds naar huis en daar het bombardement herbegon, kroop ik in mynen kelder, waar ik ingezeten heb tot 's anderen daags Vrydag 8 uren 's morgens. Op verschrikkelyke wyze is er dien dag nacht geschoten geweest, honderden schrapnells vlogen door de lucht met een akelig gefluit, tienmaal dacht ik dat myn huis op myn hoofd ging terecht komen. Bange oogenblikken heb ik daar zoo gansch alleen in dien donkeren kelder doorgebracht, maar gelukkiglyk verliep den nacht zonder verder onheil. En toen ~~in~~ 's morgens den honger my kwelde, vond ik in gansch myn huis, niets anders dan eene korst droog soldatenbrood; toch smaakte my dit. 'S Middags had ik voor "diner" nen pot patatten die er even smakelyk binnēgingen.

Daar het bombardement herbegon, tienmaal straffer dan ik het tot hiertoe gehoord had, vond ik het geraadzaam er maar van door te trekken.

Ik stond aan den barreel de voorbereidselen van de verdediging der stad na te zien, toen den auto van den Russischen attaché voorby kwam, die my kende en my mede naar Antwerpen nam, waar ik 's avonds om 5 uren aanlandde.

Doodmoede, ontzenuwd trok ik naar een Hotel, waar ik reeds om 8 uren tusschen de lakens lag.

- 2 Oktober -

De stad Antwerpen is vol vluchtelingen van Lier en omstreken.

Ik was in de statie van Berchem en vernam dat er nog eenen trein naar Lier ging met de postbedienden; men zei my ook dat alles rustig was in onze stad en dat wy waarschynlyk 'savonds konnen terugkeeren.

Doch dit waren alemaal maar gezegdens, want den trein mocht niet

verder dan Mortsel. Daar trof ik de Garde civique aan, gereed om in retraite tot Antwerpen te gaan, den laatsten verdedigingsgordel.

Om 9 ure trokken wy te voet op in goede orde en kwamen om 10 1/2 ure aan de fortten te Antwerpen aan. Daar wierd gerust en de hoogere overheid moest beslissen wat er met ons diende gedaan te worden.

Zoo vernamen wy eerstens dat er order gekomen was ons terug naar den Ouden-God te zenden, om tranchées te graven. Dit nieuwsje lachte weinig tegen en zoo zag ik zekere ~~hertjes~~ heertjes, stillekens wegcluipen, en die daarna niet meer te zien zyn geweest.

Om 11 ure kwam er bevel, onzen opmarsch naar Antwerpen voort te zetten waarwy zouden ontwapend worden, of zooals dit in militaire termen gezegdmoet worden "gelicentieerd". Dit nieuwsje werd met eene wel te begrypen vreugde vernomen, want de andere nieuwsjes die we te hooren kregen, waren alles behalve rooskleurig en weinig geschikt om ons in eene goede luim te schikken.

De Majoor Constant Queayhaegens, hoofd der wacht, stuurde ons met zyne welgekende welsprekendheid, den afscheidsgroet toe. Hy haalde al de verdiensten aan van de Liersche Burgerwacht, somde de heldendaden van zyn dapper korps op, dat hem altyd in 't geheugen zou blyven (by ons ook) zegde ons met welk plichtbesef wy ^{bezielde} bereid waren om bruggen, barreelen en andere plaatsen te bewaken, en dat hy, niettegenstaande eene aanhoudende oplettendheid, ons nooit aan het minste plichtverzuim had kunnen betrappen. En toen hy ons het "vaarwel, myne dappere wapenbroeders" toestuurde, biggelden dikke tranen over zyne wangen, want den heer Majoor had ons lief - en wy hem ook-.

De schrik moet onzen Majoor wel diep in 't harte geslagen hebben, want nooit hadden wy van hem zulke hartroerende woorden gehoord. Hetgeen wy meer te hooren kregen, waren de straffen die hy met eene kwistige hand ronddeelde.

Het hertrek werd geblazen, en in goede orde marcheerden wy tot op de Van Ryswyckplaats, waar de ontwapening plaats had.

Het deed me toch iets, de wapens te moeten neerleggen, die ik gedu-

rende 8 jaren zoo trouw gedragen had. Ik ben nooit eenen hevigen burgerwacht geweest, maar toch ging het my in 't hart afscheid te moeten nemen van hetgeen ~~my~~ zulke vroolijke dagen herrinerde.

Vluchtelingen van alle kanten kwamen maar toe in Antwerpen gestroomd.

Op den middag vloog eenen Taube boven de stad, briefjes uitwerpende, onderteevend van den Generaal von Bessler, en waarin hy de bevolking ~~aan~~, verwittigde dat binnen eenige dagen de stad Antwerpen in zyne handen zou zyn en dat het nutteloos was verderen tegenstand te bieden.

We lachten daar eens goed mede. Wat dacht dien heer von Bessler wel, dat Antwerpen zoo maar te nemen was. Of wist dit heerschap niet dat die stad door 50 forten en redouten verdedigt was, en dat hy ten minste een leger van 500.000 man moest hebben; en dan kon hy, volgens de berekening van bevoegde stratègen, een man per loopende meter zetten. Waar zou hy ze vandaan halen. Daarby de gazetten liepen hoog op met "les forts tiennent toujours" juist gelyk in Luik; het schynt dat er toen reeds 3 of 4 van de beste forten gevallen waren, waaronder dat van Lier.

Toch vernamen wy een geruchtje dat ons niet aangestond. Den Koning en het Gouvernement hadden de stad verlaten.

Rond 3 ure deed het nieuws de ronde dat er eene Engelsche troepenmacht op gang was naar Antwerpen en dat zy rond 4 ure aan de haven zou aankomen. Dit verwekte eene groote verlichting by iedereen, zooals gemakelyk te begrypen was. Laat von Besslerke, nu maar komen, we zullen hem de Tommies eens aan zyn garen zetten.

We trekken dus, myne kameraden en ik, naar de haven. De aanpalende straten zagen zwart van 't volk. Het was dus waar, er kwamen Engelschen.

Eensklaps weerklinkt er een geroep, "Ze zyn daar, ze zyn daar".

En ja, daar kwamen ze van de groote pontonbrug gereden, de vurig verwachte Engelshmannen, met hunne groote ~~autobussen~~ autobussen, gerekwiereerd uit Londen, want zy droegen allen de plakaten van de straten waar ze dienst deden "Oxford-Circus, Bethnal Green - Kew Gardens, Road Lane -

Piccadilly-Circus enze enz.

Flinke jongens, waren het die Djekken. Allen jonge struische kerels, goed uitgerust. Het waren de "Royal Marine Fuseliers" aangevoerd door Winston Churchill, den toenmaligen minister van Zeewezen.

Koningen zyn zoo niet onthaald geworden dan die soldaten.

Geroep, gejubel; het was niets anders dan " Good bye, Hip,hip, wellcome, enze enz. De Tommies hadden het niet minder pret, zy wuifden met hunne petten, riepen ons van alles in 't Engelsch toe. Iedereen wilde eenen Engelschman voor hem hebben en men vocht er letterlyk om.

's Avonds zagen wy menigen Engelschen matroos arm aan arm met nen Belgischen piot of Chasseur in de straten zweven en het was goed te zien dat ze op dit oogenblik niet aan den oorlog dachten.

- 4^e Oktober -

Daar ik nog ver⁴chillige voorwerpen te huis had en die ik gaarne by my zou willen, spande ik mynen wagen in en trok naar Lier, in gezelschap myner kameraden. Op den Antwerpschen steenweg kwamen wy vele troepjes soldaten tegen, Belgische en Engelsche, die naar Lier afzakten.

Zware stukken Engelsch en Fransch geschut stond, langshenen den steenweg. Boven Bouchout en Linth, zag men duidelyk de Duitsche schrap-nells uiteenspatten en verchillige kwamen zelfs aver ons hoofd gevlogen.

Zoo geraakten wy tot den Kortsteertmolen^w, waar ons verderen doorgang ontzegd werd. De Carabiniers waren langs beide kanten van den steenweg geposteerd; de Engelen lagen in de met der haast gegraven loop-grachten. Rechts van den steenweg, langs den kant van de Donck, stonden verschillige batteryen opgesteld, welke den toren van St-Gummaryskerk beschoten, waar zich eenen Duitschen observatiepost bevond. De vyand was dus al in Lier !. Gewonde soldaten kwamen reeds van uit de stad aan.

Den molen lag ook reeds in puin geschoten. Opus floten door de lucht of ploften by de tranchées neder.

Langer het gevaar trotseeren ware nutteloos geweest. We trokken dus met onzen wagen terug naar Antwerpen.

' s Avonds byeenkomst van de Lierenaars in de "Ton" over de statie waar er beslist zou worden wat er diende gedaan te worden.

- 5 Oktober -

We probeeren weer eens naar Lier te geraken, doch komen niet verder dan Mortsel. Dit dorp was aan 't branden. Dit was een werk van strategische noodzakelykheid, verricht door onze Génie'mannen.

Den toestand werd hoe langer hoe hachelijker. We begonnen stilte-kensaan te begrypen dat de profetie van den Heer vonhBesseler waarheid ging worden. En toch hielden de gazetten nog vol met " Les forts tiennent toujours, la situation reste satisfaisante " en de Duitschers lagen nog maar eenige kilometers van den binnenste fortenring!

In Antwerpen wat rond geslenterd. De Engelsche komen en gaan met hunne automitrailleusen. Vele gewonde solaten worden van de kanten van Contich aangebracht.

' s avonds byeenkomst in de "Ton" waar ons een nieuws werd bekend gemaakt dat ons allen met vreugde vulde. Den heer Secretaris van Lier, berichte ons dat de Duitschers een 20 tal kilometers waren teruggeslagen en dat we naar alle waarschyndykheid den dag daarna terug naar huis mochten.

- 6 Oktober -

Het was wat anders dan terug te mogen keeren. Rond den middag werden op al de hoeken der stad affichen geplakt, de bevolking aanmanende de stad te verlaten, daar deze door de Duitschers ging gebombardeerd worden ?!.

Vele soldaten uit de stukgeschoten forten kwamen aangestroomd.

Het Belgisch leger en de Engelsche afdeeling ontruimden de stad om aan eene omsingeling te ontkomen, hetgeen gelukt is.

De Antwerpsche bevolking vluchtte op haren toer en die vlucht was iets ongemeens. Byna 300.000 inwoners die allen op eenen dag er uit wilden!

Dit is iets dat men zich onmogelyk zou kunnen voorstellen en toch is het gebeurd. De laatste treinen naar de Vlaanders en de Holland-sche grens werden stormerderhand ingenomen. Motor-en sleepbooten waren tot zinkens toe geladen met vluchtende lieden. En dan de kolossaale hoeveelheid vervoermiddelen die zich in eene havenstad gelyk Antwerpen te vinden zyn. Die moesten ook weg en toch ging het.

's Avonds was er geene byeenkomst meer in de "Ton" want ik geloof dat er geene 10 Lierenaars nog in Antwerpen te vinden waren.

Klokslag 12 ure 'snachts, vloog de eerste bom over de stad, en eenige minuten later was het bombardement in vollen gang.

Verschillige straten en huizen waren reeds in brand geschoten. en byzonder de voorstad Berchem had veel te lyden.

Ik was ingekwartierd by eenen vriend uit de Van Maerlandstraat waar ik veilig den nacht door bracht in zynen kelder.

Tegen den morgend hield het geschut op.

- 8 Oktober -

Ben heden morgend de stad in gegaan op zoek naar eenen auto om myne ouders te vervoeren en naar veiliger oorden te brengen. Na lang zoeken vond ik er eenen in eenen garage van den Bld Leopold. En voorts gierden de bommen maar door het luchtruim. Naar Berchem ryden en van daar naar mynen vrienden huis was het werk van eenige oogenblikken.

In den namiduag, toen er wat "accalmie" gekomen was, waagde ik het my naar de haven. In de straten geen mensch; hier en daar eenen hond of kat, door de vluchtende eigenaars achetr gelaten. Alle winkels en café's zyn gesloten.

Ik bevond my, om 3 uren, op de Verbrande Entrepotplaats, toen eensklaps eene bog in een oud gebouw insloeg, dat met groot gedruisch ineensstorte. Een persoon kwam aangelopen met eenen poney, en niet meer

wetende waar ~~et~~ mede te blyven, bood hy hem my te koop aan. Ik hielp hem er van af voor 20 franken. Ik deed hier dus nog een goed zaakje. Ik spoedde my dus ook huiswaarts, kelderwaarts zou beter zyn, toen, wanneer ik op de Meir was, eene bom vlak voor den "Ackerlin" neerplofte.

Vensters van de aanpalende gebouwen werden stuk geslagen alsook die van den sigarenwinkel "Mélior". Ik weet niet van waar ze kwamen, maar een oogenblik zat dien winkel vol lieden, die er allen zwaarbeladen, met de fynste cigaren natuurlyk, ~~er~~ uitbolden.

Het bombardement wierd hevig en byzonderlyk 'snachts. Zoo had ik het te Lier niet gehoord. Men zou gezegd hebben dat honderden kanonnen de stad beschoten. Elke seconde hoorde men granaten uiteenspatten.

De Handschoenmarkt, het is te zeggen de huizen die er zich op bevonden, worden in brand geschoten, alsook een deel van de huizen op de Groenplaats. Vele huizen op het Zuid, worden ook ^tplagelegd.

- 9 Oktober-

Het bombardement duurd voort, toen het om 9 ure 'smorgens opeens ophoudt.

Ik koom uit mynen kelder gekropen, en verneem met eenen zucht van verlichting dat de stad zal overgegeven worden. We zullen dus van die nachtmare verlost worden !. Ik ga naar de haven, met het gedacht nog diets te vinden om myne ouders naar Gent over te brengen. Alles was nutteloos. Het schouwspel dat zich daar voor myne oogen ontrolde was schrikkelyk. Gansch in de verte, branden de Petroleumtrepots of tanks. Eene groote zwarte wolk dreef over de stad. Pontonniers van den Belgischen Génie, waren de brug die over de Schelde gelegd was geworden om den overtocht van den eenen oever naar den anderen te vergemakkelyken, met petroleum te begieten, terwyl kanonniers de schepen, waarop deze brug rustte, stukschoten.

En dan de honderden kleine bootjes en sleepers, volgeladen met eenige gebleve, inwoners, die met vollen stoom noordwaarsch waarden. Militaire auto's, motocykletten, wierden in brand gelaten. Alles dat nog in Antwer-

'pen gebleven was vluchtte. Terwyl ik huiswaarts keerde, ontmoette ik onderweg vele gewonde soldaten die de ambulance van het Atanéum ontvluchten om niet in de handen der Duitschers te vallen. Myn hart brak toen ik die ongelukkige aanschouwde, van hun lydensbed gerukt, voortstrompelende op alle mogelyke voorwerpen. Zoo zag ik er eenen, den linkervoet afgeschoten, welke de vlucht op ging, met by wyze van krukken, twee omgekeerde straatborstels !. Droevig, droevig.

Om tien ure weerklonken dry zware schoten. Dit was het teeken dat de stad zich had overgegeven en dat de troepen hunne intrede gingen doen. Stillekensaan kwamen de menschen uit hunne kelders gekropen en kwam er wat meer beweging in de stad. Er wierd gezegd dat de Duitschers rond 2 ure 's namiddags zouden binnenkomen. Ik wou dit ook eens zien en toog naar den "3 Avenue des Arts" waar ik postvatte.

Het was een uur. Daar waar ik stand was geen levende ziel te ontwaren. Eenklaps, in de verte, hoor ik gezang en het gedreun van eene aankomende massa volk. Het waren de Duitschers. Wat deed my 'therte pyn doen ik de overweligers zag aankomen. Eerst eene afdeeling cyclisten, het rywiel en den pinhelm versierd met bloemen. Dan den "Stab" met al zyne officieren in schitterende uniformen, voor de ^{og}gelenheid natuurlyk, gedoscht vooraafgegaan van twee personen die als gyzelaars dienden; eenen politie-officier en eenen pater, den heer De bruin, volgens ik later vernomen heb.

Vooraan reed von Bessler, met eenen uitdagenden blik, den revolver in de hand, gericht op het hoofdder twee gyzelaars, welke zouden neergeveld geweest zyn, had er nog eenen Belgischen soldaat, te zien geweest. Dan komt het muziek, ^{og}gevolgd van de troepen.

In de verte gezien lykt het eenen zwerm over heel de lengte van den boulevard, iets als eene reuzachtige rups die in wervelkringen voortkruipt. Heel die menigte in 't zelfde eentonig grys, zonder een stipje kleur of flikkering van gouden versiersel, alleenlyk den pinhelm met eene bloem gesmukt. Het doet aan eene horde stryders uit barbaarche tyden den-

ken, met niets van het romantische-decoratieve waarin men zich een leger voorstelt - wapperende vanen, schitterende kleuren, blanke wapenen en gouden epauletten. Men krygt den indruk dat allen opsmuk en parade hier opzettelyk vermeden werd om alleen met wetenschappelyke nauwkeurigheid datgene aan te wenden wat voordeelig is om met modernen zin, het vernielingwerk te gaan uitoefenen. De aankomende soldaten zien er frisch uit, en zy zingen op stapmaat het "Wacht am Rhein" en "Gloria Victoria". De enkele burgers welke zynbygekomen staan er verpaft op te kyken, getroffen door het schouwspel van die ontzaglyke macht welke vooruitstuwt als een stroom. De kanonnen doen den grond daveren en de yzeren caissons maken een oorverdoovend gedruisch op de kasseien. De optocht duurt van 1 1/2 ure tot 5 ure. Nadat de laatste soldaat verdwenen is blyft er onder de lieden iets als eene bange ontzetting, een gruw, men heeft nu eerst het besef van wat een leger moet zyn en in 't stille stelt men zich de vraag; wat zal er met ons gebeuren als dat langs hier terug komt.

De achterhoede kampeert zich op de plein voor het Atheneum. Op de hoeken der vier straten welke daar uitgeven wordt er eene mitrailleuse geplaatst, gereed om haar moorddadig werk te beginnen, by het minste teeken van onraad. De Keizerlei dient als stal in open lucht; stroo en hooi word op den asphalt gesmeten, zeelen worden aan de boomen gespannen en de paarden er aan gehecht.

Ik wil weten van waar die soldaten komen, en gewaag het my eenen korporaal aan te spreken. Zocals ik verstond kwamen zy van Lier, von Lier, zegde hy, "die Stadt ist ganz abgerand durch die Engländer, kein Haus steht er mehr, alles ~~kaput~~ kaput; oh Wee, oh Wee, die schöne ~~Stadt~~ Stadt."

Dit nieuws trof me als een dolksteek in 't harte. Het was dus toch waar wat ik eenige uren te voren vernomen had; ons schoon stadje was dus ten offer gevallen aan den wreeden oorlog. Ik had geene rust meer en wilde met eigen oogen gaan zien hoe het zocals by ons gesteld was. Ik sprong op mynen fiets doch geraakte niet verder dan de Berchemsche poort, waar ik by gemis aan "pas" niet door mocht. Nu waren de rollen omgekeerd.

Nu mochten wy zonder " pas " niet door ! Hier voelde ik reeds de yzeren hand van den overweldiger.

Ik trok dus terug naar myn voorloopig tehuis, en onderwege vond ik in alle de straten, soldaten, wagens met gepak, enz enz.

- 10e Oktober -

Van 5 ure 's morgens aan het pasbureel gestaan, op de Groote Merkt, zonder uitslag. De politie is bezig, in gezelschap van eenen Duitschen soldaat de vlaggen van Belgie, Frankryk en Engeland, die aan de huizen prykten, af te doen. In al de café's zyn er soldaten. Al wa~~x~~t men er van hoort, is " Wir gehen nach Calais, und von da nach England "., da schiessen wir alles kaput".

Troepen en nog maar troepen komen aan en trekken de Schelde over. De stad ziet er grys van.

Ik bevond my, aan de bureelen van de Red star. Honderden soldaten lagen op den grond, eene wyl te rusten. Opeens hoor ik roepen " Was steht er auf die Turm ". Het is eenen langen " escogriffe de Prussien" , kapitein of zoo iets denk ik, die de verrekyker op den platten neus, de Toren van de Kathedraal bezielt. Er word hem geantwoord dat het de Belgische vlag is. Dit heerschapp schiet in eene Duitsche gramschap en roept brutaal aan eenen soldaat toe " die Fahne da abt , die Deutsche d'rauf ". Die woorden troffen my als eennen kaakslag. Dit was te veel voor myn vaderlandsch gevoel en ik trok er uit, myne ~~smart~~ ~~bedr~~ingende. Had ik op dien oogenblik dien gehaten Duitsch slecht een oogenblik in myne handen kunnen krygen, wat zou ik hem het affront betaald zetten, dat hy ons geliefd vaderland aandeed. Maar zwygen en stil zyn is hier het beste.

- 11^e Oktober -

Ben er in gelukt, zonder pas , de stad uit te geraken.

Wat klopt my het harte, by de ~~g~~achte van het geen ik mischien van myn huis en myne stad zal te zien krygen.

Onderwege, kan ik reeds te zien krygen, dat hier slag geleverd is

Geweest. Van al de huizen zyn de ruiten uitgeslagen en de deuren opengebroken. Het is al erger of er is hier eenen dieventroep gepasseerd.

Aan de brouwery van Pourbaix, vind ik al een tiental huizen

totaal afgebrand, dus de voorbode van hetgeen men my gezegd heeft.

Koeien, kalveren, zwynen, loopen hier op straat. Dode paarden

liggen in eenen grachtkant. Met beklemd hart fiets ik door en geraak

tot aan huis. Wat geluk !. Huis en magazyn staan er nog ; alleenlyk zyn

al de ruiten uitgeslagen. In myne straat is byna niets gebeurd.

Ik vlieg de poort binnen en wat zie ik ! Myne koer en magazyn

stonden vol karren, waarop men zooveel mogelijk kolen aan 't laden was.

Myne woede niet kunvende bedwingen, pak ik den eersten den besten

kooldier by de keel en rammel hem zoodanig af, dat de lust hem beкроop nog

met zyn werk voort te gaan. De andere dieven, spoedden zich uit te voeten.

Het was al erger of er was eene gansche divisie "uitschers op hun-

nen hals gevallen. Men boer die ik nog te pakken kreeg, zegde my dat ze

dit van den "Deuts" mochten, daar den eigenaar toch in Engeland was !

Het eerste wat ik natuurlyk deed, was te zien hoe het er zooal in

myn huis uitzag. Met geene pen te beschryven. Alle kassen omgesmeten en

leeggelunderd. Myne tafel, in de keuken, stond vol leege flesschen, pot-

ten en wat weet ik nog. In myne beneden voorplaats lagen matrassen, waarop

soldaten geslapen hadden. Boven op myne slaapkamers, alles dooreen gesme-

ten ; het bed uit-eengetrokken, linnen en kleedingstukken op den grond ge-

smeten en in myne waschkommen, iets dat men liever niet met de handen aan-

raakt. Het was al erger of een troep barbaren had hier huis gehouden. En

daarby eenen reuk van restanten van rauw vleesch, dat bedorven geraakt

was, en waarop duizenden vliegen zaten. By myne ouders was het nog erger

gesteld dan by my. Op eene kamer, had men nen gewonden officier vermaakt ;

het bed waarop hy gelagen had, was met groote bloedvlekken besmeerd, op

grond lagen alle soorten windels .

In de voorkamer, hadden de Herren Offizieren, zich aan een smakelyk diner te goed gedaan. Zy hadden allen hunne visietkaart op tafel gelaten alsook den menu, die ik hieronder laat volgen.

M E N U .

Tomattesuppe.
Schinkel mit Salat.
Kalbskeule
Deutsche Art.
Ochsenfleisch mit Gemüse
Appels.
Dessert
Champagne .

Ik ben dan voort gegaan den "tour du propriétaire" te maken en in myn magazyn vond ik wat. Eerstens al myn hooi dat ik op zolder steken had, een klein 1000 kilos, was op den grond uitgestrood en ~~had~~ als ligging gediend voor paarden. En hondertal hadden er gestaan. In mynen stal lagen, eene doode koe en een dozyn kiekens, den nek ~~afgesneden~~. Op myn bureel, was alles het ondersten boven gesmeten, lade en kassen, opengebroken en alle papieren op grond gesmeten en met de voeten betrapt. Daar ik 'dien dag terug naar Antwerpen moest en myn huis en magazyn niet alleen dierf laten, trok ik naar de "Kommandantur", welke toen in het huis van den heer Alaers gevestigd was, op de Predikheerenlaan, om te vragen of men my geen soldaat kon medegeven om de wacht te houden. Maar ik had daar zonder den waard gerekend

Ik wierd by eenen officier geleid, die er halfbedronken uitzag, want volgens ik kon hooren, was men in de bovenkamers, "bombance" aan 't maken. Ik legde hem myn geval uit, ^{hy}aanhoorde my nog al bereidwillig, doch zegde my eensklaps "Du bist ein Soldaat". Ik dacht dat den donder voor myne voeten ~~viel~~ viel. Ik dacht, als dien kerel dat toch gaat denken dan ben ik er aan. Ik streed ^{dat}by hoog en laag af, ^{zeide}dat ik eenen gelicencieerden burgerwacht was, er was niets aan te doen. Ik wierd boven in eene kamer opgesloten, eene schildwacht wierd voor myne deur gezet en daar kon ik het nader onderzoek afwachten. Ik heb daar geene "moments délicieux" gepasseerd. Ik dacht maar altyd dat men my gewankelyk naar Duitschland zou

overbrengen, en dit vooruitzicht lachte my niet te zeer tegen.

Nadat men my, gedurende eenige uren, "dans tous mes états" gelaten had, liet men my gaan en kreeg ik twee soldaten mede om op myn erf te waken. Er wierd met kryt op de deur gezet "Eigenthumer zuruck" en daarmede kon ik gerust naar Antwerpen terug fêetsen.

-12e Oktober-

Ben vandaag nog alleen terug gekomen en ben de stad ingegaan, of beter gezegd hetgeen van onze schoone stad overgebleven was.

Was dien puinhoop myne vroeger ~~lede~~ schoone geboortestad of droomde ik.? Hetgeen me het eerste trof waren de schoone huizen van de heeren Vermaelen en J. Verberckt alsook de magazynen der laatste firma welke gansch uitgebrand waren, inbegrepen de tusschen beide staande gebouwen. Dan aan den barreel de twee soldaten van de "Landsturm" die de wacht hielden. Van ons voormalig wachthuisje, stond niets meer.

Op de Leopoldplaats, waren al de huizen afgebrand te beginnen van den heer Hellemans tot aan de Statielaan en de gansche Statielaan inbegrepen. In deze huizen waren mitrailleusen gezet geweest, om den voregang van de Nethe te verdedigen. Den schoonen hof van de "Casino" het yzeren hekken afgerukt, en gansch omgeeft omwoeld door de loopgrachten. In een hoek van dien hof, lag eenen Engelschen Marine soldaat begraven. Een eenvoudig kruisje in hout, met als opschrift "Hier Ruht ein Engländer" herrinerde hem nog aan de levenden. De groote steenen brug over de Nethe was opgeblazen, en vervangen door eenen in der haast getimmerden overgang, door het "3^e Regiment Reserve Pionniers", zooals het een plaatje aanduidde. Verderop, lagen nog de bruggetjes die de Duitschers over het water gelegd hadden om over de rivier te komen. Het waren tonnetjes, waarvover eene plank gelgd was, en die maar plaats aanbod voor eenen soldaat. De huizen in de Antwerpstraat tot aan de slykpoort alsook langs den overkant, waren ook afgebrand. Verders tot op de

Markt niets, dan nog een of 3 huizen. Op de Groote Markt gekomen trof my een akelig schouwspel. Van dit schoone en groote plein, waarover terecht iedere Lierenaar fier mag zyn, schoot niets meer over dan eenen vleugel, dien rechts als men de Merkt uit de Antwerpstraat opkomt.

De schoone gebouwen, zooals de Post, het huis van den Heer Cools, van den Heer Bergmann en de drogery Van Weddingen, den 3 Union et Progrès, dit alles lag vernietigd, afgebrand. Groote hoopen steen duiden de plaats aan waar vroeger die schoone gebouwen gestaan hadden.

De Rechtestraat was niet te zeer geteisterd. Den schoonen toren van onze St Gummaruskerk, was ook leelyk gesteld, byzonderlyk langs den Noord kant, waarop de Engelsche kanonnen geschoten hadden, omdat er zooals ik nog gezegd heb, zich eenen Duitschen observatiepost op bevond; het St Pieterskapelleken, dat gedurende honderde jaren het hoofd geboden had aan alle stormen, had het ook leelyk te verduren gehad; het was totaal afgebrand.

Van het begin der Berlaerstraat tot aan het einde der Berlaery, schoot er byna niets meer over. De oude Normaalschool, met de bygevoegde oefenschool, de Middelbare School en de Akademie bestonden niet meer. Voorts nog in de Lispestraat, op Lisp, aan de Leuvensche poort, het groote Pensionnat der ~~Ursulinen~~ Ursulinen en nog andere huizen op andere punten der stad, waren ten prooi gevallen aan de onmenschen die onze stad ingevallen waren en die dit alles in brand hadden gestoken, uit louter plezier. In het geheel waren in Lier 685 huizen afgestookt en 780 beschadigd door het bombardement.

Wat droevig aanblik toonde ons zoo vroeger vroolyk stadje.

En wat akelig schouwspel in de straten. In al de gespaarde huizen waren de ruiten stukgeslagen, de deuren opengebroken. Uit de vensters, vlogen als zoovele bannieren, de gordynen en stores. In de straten hopen, vuilnis en steenen van de verwoesté woningen. Meubelen, glas, bakken, kisten, omvergesmeten karren, stoelen, belemmerden den

doortocht. Verschillige straten waren nog afgespannen door gevlachten-en prikkeldraad, of waren gebarrikadeerd door groote hoopen kasseien.

De schoone "boulevards" waren niet meer kennelyk. Schoone en oude boomen waren afgehakt, loopgraven waren gegraven, niets was ontzien. Rond het standbeeld van Tony Bergmann, lagen de lykenbegraven van vier Duitsche soldaten. Op een houten kruis, met het opschrift "Hier ruht ein Deutschen Soldat, er starb für den Heldentot für Gott und Kaiser" was hunnen pinhelm gestoken, ; op de grave lag hun stukgeslagen geweer.

Hetgeen nog meer het aanstootelyke van dit droevig schouwspel deed uitschynen, dat was, dat er lieden waren, die de schurkery zoover dreven, de huizen binnen te dringen, en alles mede te nemen dat niet te heet of te zwaar was. Zoo heb ik tooneeltjes van dievery en roovery bygewoond, die my deden walgen. By lieden, die gansch uitgebrand waren, werd nog alles gestolen dat zich in een gespaard magazyn bevond.

En men stal niet in 't klein, maar met volle karren en wagens. Gansche winkels werden uitgeplunderd, niets werd er in gelaten.

Zoo zag ik eenen boer, met twee karren vooreenen winkel staan. Geheele zakken ryst en koffie nam hy mede, kisten suiker, pakken chocolade met het dozyn enze enz. By eenen bakker, werden op den tyd dat ik er op stond te zien, een vyftigtal zakken bloem naar beneden gehaald en weggevoerd. En zoo ging het overal. Uit de burgershuizen werden stoelen en meubelen gehaald, kleedingstukken en linnen ; alles was goed.

Er wierd dan eene politie ingericht, maar ongelykiglyk die stool al niet minder en die hadden het natuurlyk gemakkelyker, aangezien zy overal hunne " grandes et petites entrées hadden ". En die dievery en roovery heeft ten minste acht dagen geduurd. Het is eene schande die voor eeuwig op degene zal drukken, die aan het minste menschelyk gevoel te kort zyn gebleven en die zich niet ontzagen, lieden die daarby nog door andere rampen geteisterd waren, uit te plunderen. Het grootste gedeelte

er van zyn gekend , men heet ze " nen vroegthuis". En dien naam zullen ze wellicht behouden.

- 14 Oktober -

Nog weinige inwoners zyn terug. Een honderdtal op en al.

Daar het Gemeentebestuur met Burgemeester en Schepenen nog niet te zien is, word den heer Van Bostraeten door de Duitsche overheid, als diensdoende burgemeester aangesteld.

Het is hier droevig in de stad. Een kleine fyne regen ontstemd nog meer de gemoederen. Niets te vre^{re}krygen. 'S avonds moet iedereen om 5 ure binnen. Geen ander licht dan eene petrollamp. Ben vandaag naar Emblehem met eenen grooten stoop, op eenen kordewagen, petrol gaan halen.

Vleesch is hier overvloedig. Natuurlyk, de beesten loop hier maar te pakken en er word natuurlyk van geprofiteerd. Voor 0.30 fr had men den schoonsten roastbeaf die men denken kon. In de eenige herbergen die open zyn, zitten de Duitsche Landsturmmannen, te driken en te verte^{re}ren dat het goeden gang geeft. Het is al erger of ze hebben de kas van hunnen keizer leeggeplunderd. Ze zyn de baas en ze laten het voelen.

Byzonder de Marinesoldaten, waarvan we er hier eenige hebben maken het bont. Des nachts vermaken die heeren zich, hunne geweren in de lucht af te schieten en alzoo de dood op iemand zyn lichaam te jagen.

In de herbergen is het " Mit Belgien is het abgelaufen, sie sind und bleiben allen Deutsch ". En dit moet men zoo maar geleidelyk aanhooren zonder een van die kerels de keel te mogen wurgen. Het zyn harde noten te moeten zwygen.

- 17 Oktober -

Vandaag ben ik naar de Mechelsche steenweg gegaan, naar de kant van de Nethe, aan de Moll. Het is hier dat er gedurende twee dagen zoo hardnekkig gevonten is geweest. Dit ziet men aan alles. In de velden, langshenen den Nethedyk, zyn loopgraven aangelegd. In de beemden, zyn

honderden diepe putten, teweeggebracht door inslagende granaten. Boomen zyn gebroken net lyk stekjes. Overal ontwaard men weggesmeten ^{kanalen} ~~kanalen~~, képis, waar bloed aankleeft, stukgeslagen geweren, blikken doosjes, in een woord al hetgeene hier eene vlucht aanduidt. Onze soldaten hebben hier dapper gestreden en vele zyn er gevallen. Dit ziet men aan de kruisjes die men overal aantreft, en waarop in het Duitsch staat ; drei Belgischer Soldaten, 6 Belgischer Soldaten, enze enz. Met dry vier en meer zyn ze allen in een graf gelegd, slecht met een weinig aarde overdekt, zoodanig dat men nog dikwyls den blauwen tuniek van eenen piot ontwaard.

Om met hunne artillerie door de beemden te geraken, hadden de Duitschers eenen weg van boonstaken aangelegd.

Op het Hof van Ringen was er ook fel gestreden. Daar hadden het byzonder de Carabiniers te verduren gedaad. Volgens zekere gezegdens moeten er daar rond de 270 gesneuveld zyn.

In de verte hoort men dof kanongebulder. Het is daar, aan den Yzer, de heldhaftige rivier, een naam die van geslacht tot geslacht met bewondering zal uitgesproken worden en zal voortleven, dat hetgene van ons dapper leger overschiet, den vyand zal tegenhouden en hem de weg tot Calais zal versperren, weg die hy NOOIT zal betreden hebben. Daar nog eens redde ons leger voor de tweede maal, Frankryk.

- 20 Oktober -

Stillekensaan komt er meer beweging in de stad. Verschillige inwoners komen terug, degene eerst die niet te ver gevlucht zyn, zooals byvoorêeld tot de grenzen van Holland.

Als men de stad ingaat, ziet men het byzonder aan de opschriften die men op de deuren en blafturen van de huizen treft.

Zoo kan men byzonderlyk lezen " Wy zyn 't huis, Inwoners terug, huis bewoond, Wy zyn hier, De Schil is t'huis, het is de Hygenaer? Wy zyn hier over eens eene Gomisie ? gaan doen of wy zyn " Over en weer

eens nor Anwerpe gegaan,; Wy zyn hierover, enz enz.

Gelyk het onvermydelyk is, worden er allerlel geruchtjes verspreid aangaande den oorlog. Degenen die van Holland kwamen en dus Fransche gazetten gelezen hadden, wisten het byzonder goed. De Duitschers waren hier of daar achteruit geslagen of hadden zooveel honderduizend dooden gehad, het kwam er niet opaan. Zelfs wierd er verteld dat men Fransche patrouilles in de omstreken van Heyst-op-den-Berg gezien had, die aan de inwoners gevraagd hadden, waar zich de Duitschers bevonden. Roode broeken, zegden de menschen. En dit werd allemaal voor klinkende munt aangenomen.

Toch waren de lieden nog niet gerust. Werd er kanangebudder vernomen, dan dacht men " ze worden of zyn achteruitgeslagen, we zullen weer moeten gaan vluchten en op eenige stonden waren de valiezen weer gereed.

-25 Oktober -

Vandaag verneem ik dat myne vrouw zich in Holland bevindt by hare ouders. Dus daarover kan ik gerust zyn. Myne twee broeders, Jules en Léon, die in Antwerpen tydens het bombardement de plaat gepoetst hadden bevinden zich in Engeland. Van mynen anderen broeder Paul, hebben wy sinds het begin van den oorlog nog niets vernomen.

-30 Oktober -

Weer komen vluchtelingen terug, met pak en zak.

Mynen vriend Louis, komt ook weder; dit doet me veel genoegen nu zal ik hier toch niet meer alleen zitten.

Voorts gebeurd er niets meer dat meldenswaardig is. Het leven begint hier zynen normalen staat te krygen, uitgenomen dat men, alles te voet moet aftrappen, wil men ergens geraken, tenzy men eenen fiets of rytuig heeft. Iedereen moet eenen pas hebben, die alle twee weken

moet vernieuwd worden. Wy zitten nog altyd zonder gas, doch er word gezegd dat kortelings het Gasfabriek van Mechelen zal hersteld zyn.

De petrol word duur en byna onvindbaar. Wy maken licht met carbure, waarvoor speciale toestellen ~~veer~~ verkocht worden.

Zoo geraken wy tot Nieuwjaar. De bruggen over de Nethe worden door de Duitschers hersteld en wy krygen nu ook gaslicht, hetgeen de droevige avonden een beetje min langer doet shynen.

Ik eindig hiermede myn dagboek. Moest er nog iets byzonders voorvallen, ik zou er natuurlyk nota van nemen.

En nog duurt de oorlog voort.

A large, elegant handwritten signature in dark ink, likely belonging to the Baroness mentioned in the text. The signature is written in a cursive style and is underlined with a long horizontal stroke.

Eigendom van:

A handwritten signature in dark ink, likely belonging to the Baroness mentioned in the text. The signature is written in a cursive style and is underlined with a long horizontal stroke.

Jules Remouchamps naar London gevlucht
was militair rij. daar was hem bij de loting
een plaatsvervanger werd gekocht.

Mettegenwoordig dit, meldde hij zich aan
als vrijwilliger bij het Engels leger als tolk.

Hij sneuvelde te Compiègne in Vlaanderen
den 24 oktober 1917 na twee weken
Front. Hij rust in het militair begraafhof
te Audenkerke.

Paul Remouchamps, opgeroepen den
10 okt 1914 als oud universitair soldaat,
nam deel aan het gevecht te Namen.

Werd er gekwast, in het Hospitaal van
St. Servais opgenomen, en als krijsgewonde
naar Duitsland "Soltan" ~~was~~ gezonden.

Hij vluchtte uit dit kamp in juni 1915.
Werd door de Duitsers gevangen genomen op 2 km
van de Hollandse grens, boven het stadje Borken
na een bevoorde vlucht van 350 km per trein
en 80 km te voet. Het gelukte hem ~~verder~~
papieren te bekomen door te doen van zijn
broeder Jules. dat hem toeliet als krijsgewonde
van het Rode Kruis in 1917 naar Frankrijk
te gaan. Hij werd in het Belgisch leger ingelijft te worden.
Leon Remouchamps - Hij nam militaire
dienst, naar London gevlucht. Was er werkzaam
als overste in een fabriek, was voorloper materiaal